

מ ע"ב

[א] גמ' מן תאנים - צ"ל תאיני חוורתא.

אור אליהו

במסכת נדה (מז ע"א) בוחל, איזהו בוחל משילבינו ראשיהם, ואיתא בירושלמי (דמאי א, א) אלו הן שיתין, רשב"א אמר, שהן יוצאין מתחת העלין. וזה פירוש הגמ' משילבינו ראשיהם, שהיא בעצמה כשתגמור אינה לבן, רק כשמתחיל לצאת מן העלין הוא לבן, וזה תאינה חוורתא¹²⁸. ומבואר מזה שהפטור של דמאי בשיתין הוא רק במצב שהם תאני חוורתא, היינו כשהתחילו להלכין.

[א] בגמ': "שיתין, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מין תאנים", כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ולפי גירסא זו מבואר ששיתין הוא סוג של תאנה, והדין ששיתין פטורים מדמאי הוא בכל המצבים של אותו סוג של תאנה. אמנם לדעת רבינו צריך לומר "תאני חוורתא" במקום "מין תאנים". וביאור הדברים כתוב בשנות אליהו (דמאי א, א בפירוש הארוך): "השיתין - הוא תאנא חוורתא, דאיתא

בירושלמי כו'. הרא"ש שם ובהלכות חלה סימן ג". ומשמע שרבינו בביאורו לשו"ע כן גורס בתחילת הסוגיא את התיבות "טרוקנין חייבין בחלה", אלא שבמקום לגרוס אח"כ "וכי אתא רבין אמר רבי יוחנן טרוקנין פטורין מן החלה", גרס "וכן כי אתא רבין אמר רבי יוחנן טרוקנין חייבין בחלה". ולפי גירסא זו דברי רבי אבין הובאו לסייע לדעה הראשונה שמחייבת טרוקנין בחלה (וכן הביא גירסא זו באמרי נועם). ומכל מקום אם גורסים "כי אתא רבין אמר רבי יוחנן טרוקנין חייבין בחלה", אין נפקא מינה אם גורסים לפני כן גם "טרוקנין חייבין בחלה", שבין כך ובין כך בגמ' הובאה רק דעה אחת והיא, שטרוקנין חייבין בחלה ודו"ק.¹²⁸ והוסיף בשנות אליהו (שם): "ומאי דאיתא במסכת ברכות מ' ב' שיתין וכו' אר"י מין תאנים טעות סופר, וצריך לומר תאנא חוורתא". ובאמרי נועם כתב: "שיתין אמר רבה בב"ח מן תאנים - טעות סופר וצריך לומר תאני חוורתא, דאיתא בירושלמי ק"נ ימין יש בשיתין, משהתחילו לפרוח עד שיוציאו עלין נו"ן ימים, ומעלין עד שמתלבנין נו"ן ימים, דתנן במסכת מעשרות התאנים משילבינו, ופירוש משילבינו ראשיהן, ומשמלבין עד גמר פרים גם כן נו"ן יום, ומתחילה הם אדומים".

חייבים בחלה. הכי גרסינן ולא גרסינן פטורין. והכי איתא בירושלמי, רבי יוחנן אמר טרוקנין חייבין בחלה, ואומר עליהם המוציא, ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח". וכן כתב הרא"ש בהלכות קטנות (מנחות ג), וכן בתוספותיו (ד"ה כ). [וממה שגרס הרא"ש "כי אתא" ולא "וכי אתא" מבואר שלא גרס כגירסא שלפנינו, לפני דברי רבין בשם רבי יוחנן, "טרוקנין חייבין בחלה" ודו"ק]. וכן גרסו בתוספות רבי יהודה החסיד משירלאון ובפסקי רי"ד. וכתב הדברי דוד שכן היא גירסת הרמב"ם (בכורים ז, יב), וכן הוא בפסקי חלה לרשב"א (שער א ד"ה ח גרסינן). וכן הביא האור זרוע (שם) בשם רבו רבינו יהודה ב"ר יצחק. וכן נראה שגרס רב האי גאון וכמו שהביא דבריו הרשב"א (לח ע"א): "וכן נראה מלשון ר"ה גאון ז"ל וזה לשונו, טריקני דהוא כובא דארעא מאפה ולא בתנור, אלא על הארץ חייב בחלה כדר' אבין אמר רבי יוחנן".

כתב השו"ע (יר"ד שכא, ה): "טריתא, דהיינו עיסה שבלייתה רכה ושופכין אותה על הכירה ומתפשט עליה ונאפית, פטורה. אבל אם יש בכירה גומא ושופכין אותה לתוכה, חשוב לחם וחייב". ומבואר שטרוקנין חייבין בחלה. וכתב רבינו בביאורו לשו"ע (ס"ק ז): "אבל אם כו' - שם טרוקנין כו' וכן כי אתא רבין כו' חייבין בחלה כצ"ל. וכן הוא

[כ] שם תאיני - צ"ל מין תאני.
 [ג] שם דובלי - צ"ל תאני דולבא.

כג ע"א

[א] גמ' ואמאי הואיל והוא נטל ידיו באחרונה - נמחק.

אור אליהו

תאנה דולבא, וכן צריך להגיה במסכת ברכות שם, כלומר תאנה המורכבת בערמון, דערמון בלשון תרגום הוא דלוב¹³².

[א] כגמ': "והוא אומר על המוגמר כו' מדקתני והוא אומר על המוגמר מכלל דאיכא עדיף מיניה, ואמאי הואיל והוא נטל ידיו תחלה באחרונה. מסייע ליה לרב, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב, הנוטל ידיו תחלה באחרונה הוא מזומן לברכה". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ומשמע לפי גירסא זו, שהטעם שמי שבירך על היין שלאחר המזון מברך גם על המוגמר, למרות שיש בסעודה מישוהו שעדיף ממנו, הוא משום שהוא נטל ראשון מים אחרונים.

ועל גירסא זו יש להקשות¹³³: א. אם מדובר באופן שמביאים את המוגמר קודם ברכת המזון¹³⁴, אם כן מן הסתם הביאוהו קודם

[כ] שם בגמ': "בנות שוח, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, תאיני חירותא". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'¹²⁹. ולפי גירסא זו בנות שוח הם תאנים לבנות. אמנם לדעת רבינו צריך לומר "מין תאיני חירותא", והיינו שהם סוג של תאנים לבנות¹³⁰. וביאור הדברים כתב באמרי נועם: "ששיתין אינו ממין תאינה חירותא, אלא שהם תאנים בעצמן, ומתחילה הם אדומים ואחר כך הם מתלבנים. אבל בנות שוח לבנים ממש מתחילת פרי עד גמר פרי, אלא שהן מין תאיני חירותי, כמו שהתאנים מתלבנים".

[ג] שם בגמ': "בנות שקמה, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, דובלי", כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. אמנם לדעת רבינו צריך לומר "תאיני דולבא"¹³¹. והסבר הדברים כתוב בשנות אליהו (שם): "בנות שקמה היינו

הגירסא "דולבא", אמנם באמרי נועם הגירסא "דובלי" וכן היא הגירסא במפרשים על דמאי עיין הערה הבאה.

132. ומקור הדברים בר"ש (דמאי שם): "בנות שקמה - בפרק כיצד מברכין (מ ע"ב) אמר רבה בב"ח תאיני דולבי כלומר תאנה המורכבת בערמון, כדאמרינן בר"ה (כג ע"א) ערמונים דולבי, ערמון תרגום דלוב". וכן כתבו בפירוש הריב"ם ו"הרא"ש (שם). 133. הסברנו את דברי רבינו על פי מה שכתוב בספר אמרי נועם.

134. כמבואר בהשגות ראב"ד על בעל המאור (לא ע"א אות א) וכן בהשגותיו על הרמב"ם (ברכות ז, יג), וכן כתבו תלמידי רבינו יונה בשם הגאונים.

129. וכן נראה שגרסו תוס' (עבודה זרה יד ע"א ד"ה בנות): "אכן קשיא דהכא קא מפרש תלמודא בנות שוח תאיני חירותא, וכן בפרק כיצד מברכין. ובפרק ארבעה נדרים שהבאתי משמע דאינם לא תאנים שחורות ולא תאנים לבנות".

130. וכתב בספר פאת השלחן (שביעית כג, א) שבגירסת רבינו מתורצת קושיית התוס' (שם). ונראה שכוונתו שלגירסת רבינו גם בסוגיא בברכות מבואר שהם אינם ממש תאנים לבנות, אלא הם סוג של תאנים לבנות, וכמבואר בנדרים (כו ע"א "מאי לאו דאמר, אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות, בנות שוח מותרות"). 131. לפנינו בהגהות הגר"א וכן בשנות אליהו